

tik populāra, ka piedzīvojusi vēl divus izdevumus (otrais bez gada, trešais 1943). Šis pats autors sacerējis arī 80 etides vijolei trijās burtnīcās.

Paļevičs un Ūdris nebija vienīgie, kas veicināja vijolspēles izplatību Latvijas skolās. Pirmskara Latvijā, ja vien atradās pietiekami spējīgs skolotājs, mūzikas pulciņi pie mācību iestādēm tika veidoti ļoti bieži. Ar panākumiem šāds pulciņš darbojās, piemēram, Rūjienas vidusskolā, kur tas dibināts 1921. gada decembrī (sk. attēlu 34. lpp. augšā; centrā Jānis Indāns). Te interesenti dziedāšanas skolotāja Jāņa Indāna (1886–?) vadībā varēja apgūt pūšamo un stīgu instrumentu spēli, kā arī uzstāties vietējās Saviesīgās biedrības koncertos gan orķestru un dažādu ansambļu sastāvā, gan ar solo priekšnesumiem [*Mūzika Valsts Rūjienas Vidusskolā* 1924]. Vēlāk Indāns turpināja savu pedagoģisko darbību Jelgavā. Vijolspēles pamatus vispārizglītojošo skolu mūzikas pulciņos apguvuši arī vairāki ievērojami atskaņotājmākslinieki, piemēram, kordiriģents Jānis Dūmiņš (1922) un vijolnieks Gastons Brahmanis (1925–1955).

Rezumējot jāsecina, ka vijole tautskolotāju darbībā izmantota dažādi:

- kā palīginstruments dziedāšanas stundās,
- solopriekšnesumos,
- mūzikas koros,
- mācot bērniem vijolspēles pamatus, iesaistot viņus vijolspēles pulciņos,
- veidojot šai darbības jomai veltītu metodisko literatūru.

Tādējādi jau pamatskolas gados bērniem bija iespēja iekļauties kolektīvajā muzicēšanā, kas deva māksliniecisku baudījumu un nereti raisīja interesi par profesionāla mūziķa karjeru. Vijole 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs bija latviešu tautā plaši izplatīts mūzikas instruments, ko spēlēja gandrīz katrā lauku sētā; un par to jāpateicas arī savulaik labi koptajām amatiermuzicēšanas tradīcijām.

Rakstā izmantoti materiāli no Rakstniecības, teātra un mūzikas kolekciju krātuves.

ROLLE DER LEHRERSEMINARE BEI DER ENTWICKLUNG DES GEIGENSPIELS IN LETTLAND

Inese Žune

Zusammenfassung

Die Anfänge der lettischen professionellen Musikkultur werden gewöhnlich mit der Entwicklung der Chormusik verbunden. Doch durch den Beitrag der Volksschullehrer entwickelte sich gleichzeitig mit den Chorgesangstraditionen auch die Instrumentalmusik. Die Volksschullehrer

haben ihre Schulen ausgebaut, das Kulturleben gepflegt, Orgel in der Kirche gespielt, Chöre sowohl gegründet als auch geleitet und Geigenkonzerte angeboten. In den Landschulen gab es oft kein Klavier oder Harmonium, deshalb wurde die Geige als Begleitinstrument für Choräle oder Lieder benutzt.

Als die ersten Volksschullehrer, die ihre Ausbildung und ihre Fähigkeiten im Instrumentalspiel in Deutschland erworben hatten, sind Andrejs Bergmanis (Kalnenieks, 1810–1869), Jānis Cimze (1814–1881) u.a. zu nennen, aber Mitte des 19. Jahrhunderts wurden Lehrerseminare in Lettland zu bedeutenden Zentren der musikalischen Ausbildung.

In den von der deutschen Ritterschaft geförderten Lehrerseminaren – Vidzeme (Livland), von J. Cimze geleitet (1839–1890), Irlava (Irlau, 1840–1900), Valka (Walk, 1871–1887) – und in den von der russischen Regierung unterstützten – Baltisches (1870–1919), Valmiera (Wolmar, 1894–1919) und Ilūkste (Illuxt, 1910–1915) – wurden insgesamt ca. 2170 Volksschullehrer ausgebildet. Die meisten von ihnen haben in verschiedenen Schulen oder als Privatlehrer gearbeitet.

An allen genannten Lehrerseminaren hat die musikalische Ausbildung (Gesang, Instrumentalspiel) eine große Rolle gespielt, es wurden Ensembles oder Orchester gegründet, Konzerte angeboten, u.a. auch Auftritte mit Geigenspiel. Gesang (4-stimmig), Orgel- und Geigenspiel waren unentbehrliche Bestandteile der allgemeinen Ausbildung.

Eine besondere Rolle hat dabei das Lehrerseminar von Irlava gespielt, Der Musiklehrer des Seminars Jānis Bētiņš (1830–1912) ist auch als der erste konzertierende lettische Violinist zu erwähnen. Sein Verdienst ist die Einführung des Pflichtfaches Geigenspiel und die Entwicklung des Lehrerseminars von Irlava zum Zentrum der Instrumentalmusik, welches das Musizieren in ganz Kurzeme (Kurland) gefördert hat.

Viele Lehrerseminarabsolventen haben einen heute noch nicht hoch genug geschätzten Beitrag zur musikalischen Ausbildung des Volkes, insb. der Landbevölkerung geleistet.

Die Geige hat die Seele der Bauernkinder berührt, sie haben die wunderbare Welt der Klänge kennen gelernt. Die Geige wurde nicht nur als Soloinstrument gespielt, sie wurde im Gesangunterricht und zum Üben der Choräle, bei Chorproben benutzt, es entstanden auch Geigenspielgruppen, die Methodik des Geigenspielunterrichts wurde entwickelt.

Ernests Ūdris (1869–1958) aus dem Lehrerseminar von Vidzeme hat drei Teile zum praktischen Selbstunterricht *Jaunais vijolnieks (Der junge Geiger)* geschrieben. Indriķis Paļevičs (1862–1940), Absolvent des Baltischen Lehrerseminars, hat sechs Hefte der Geigenschule *Vijoļu skaņas (Violinenklänge)* veröffentlicht. Sein Verdienst war die Einführung des Geigenunterrichts in den allgemeinbildenden Schulen nach eigener Methode.

Gerade von Volksschullehrern haben die Schüler den ersten Eindruck von der Geige und ihrem Klang gewonnen. Sie erwarben Grundlagen des Musizierens und bekamen oft Interesse für den Beruf des Musikers. Dadurch wurde die Geige Ende des 19. Jahrhunderts und Anfang des 20. Jahrhunderts zu einem verbreiteten Instrument in Lettland, sie wurde fast in jedem Bauernhof gespielt.

Literatūra

Balodis, Agnis. *Latvijas un latviešu tautas vēsture*. Rīga: Neatkarīgā teātra *Kabata* grāmatu apgāds, 1991

Berkholz, Christian August. *Jakob Lange, Generalsuperintendent von Livland. Ein kirchengeschichtliches Zeitbild aus der Mitte des 18. Jahrhunderts*. Rīga: Verlag von Alexander Stieda, 1884

Brauns, Joahims. *Vijoļmākslas attīstība Latvijā*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1962

Dārziņš, Emīls. I. Paļeviča „Vijoļu skaņas” skolām un pašmācībai. *Latvija*. 1910, 3. jūlijs

Gulbenietis, K. Indriķa Paleviča 75 gadi. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts* 7/8 (1937), 70.–76. lpp.

Harnack, Theodosius. *Die lutherische Kirche Livlands und die hernhutische Brüdergemeinde*. Erlangen: Verlag von Theodor Bläsing, 1860

J., B. J. Paļevičs. Vijoļu skaņas skolām un pašmācībai. VI. burtn. Autora īpašums. *Mūzikas Nedēļa* 9 (1926), 204. lpp.

Mūzika Valsts Rūjienas Vidusskolā. *Mūzikas Nedēļa* 5 (1924), 79.–82. lpp.

Ozoliņš, Kārlis. *Valkas-Valmieras skolotāju seminārs 1894–1919. Semināra vēsture*. Rīga: A. Gulbis, 1936

Paļevičs, J. [Paļevičs, Indriķis]. Dziedāšana un vijoles mācība mūsu skolā (Beigas). *Mūzikas Nedēļa* 8 (1925), 165.–166. lpp.

Paļevičs, J. [Paļevičs, Indriķis]. *Vijoļu skaņas skolām un pašmācībai. Praktiska vijoļu skola pēc latvju tautas dziesmu motīviem un citām pazīstamām meldījām / 6 burtnīcas*. Rīga: K. Bērziņš, [1910–1926]

Paucītis, Kārlis. J. Paļeviča „Vijoļu skaņas”. *Mūzika* 5 (1926), 80. lpp.

Peterson, Carl; Bach, Johann; Inselberg, Eduard. *Das ritterschaftliche Parochiallehrer-Seminar in Walk, seine Lehrer und Zöglinge. 1839–1890*. Rīga: Jonck und Poliewsky, 1898

Pētersons, Eduards. Mūzikāla audzināšana Valkas-Valmieras skolotāju seminārā 1900.–1903. Atmiņas. *Audzinātājs* 10 (1929), 243.–247. lpp.